

НАМ ПИШУТЬ

ЄВРОПЕЙСЬКА СЕСІЯ ЕТНОМУЗИКОЛОГІВ

Значною подією у науково-культурному житті Польщі стало проведення у м. Любліні VI міжнародної етномузикологічної сесії "Музичні інструменти в традиційній культурі Центрально-Східної Європи. Найважливіші форми інструментальної музики". Сесія була організована Люблінською фундацією "Muzyka Kresow", що є центром з музикологічних і культурних досліджень Центрально-Східної Європи, при найактивнішій участі її президента пані Моніки Малінської та директора пана Яна Бернада, а також етноінструментознавця з Санкт-Петербурга Ігоря Мацієвського, який очолює координаційну роботу з науково-організаційних питань. Науковий форум спонсорували фундація культури, Міністерство культури та мистецтва Польщі, центр польсько-чехословацької солідарності тощо.

У роботі сесії взяли участь провідні фахівці в галузі європейського етноінструментознавства — заввідділом музики Інституту мистецтв Польської АН доктор Людвіг Белявський, президент польської Музичної ради ЮНЕСКО доктор Ян Стеньшевський (Варшава), керівник інструментальної колекції Словацького національного музею доктор Іван Мачак (Братіслава), завсектором інструментознавства Російського інституту історії мистецтва доктор мистецтвознавства Ігор Мацієвський (Санкт-Петербург), а також ряд дослідників національного фольклору з країн Центрально-Східної Європи. Серед них: з Польщі — Ева Дааліг, Петро Дааліг, Дорота Поплавська, Збігнев Пішерембський; з Литви — Альгірдас Віжінтас, Ромуальдас Апанавічюс, Рімантас Слюжінскас, Арвідас Карашка, з Латвії — Валдіс Миктупавелс; з України — Богдан Луканюк, Надія Супрун, Богдан Яремко, Віктор Шостака, Роман

Яненко; з Білорусі — Інна Назіна, Галіна Тавлай, Олександр Лось, з Росії — Ігор Богданов; з Карелії — Алла Аблова. Вперше на науковий форум був запрошений відомий в Білорусі майстер-виготовлювач і виконавець Володимир Пузеня (Мінськ), який ознайомив учасників з технологією виготовлення музичних інструментів та їх реконструкцією, проілюстрував специфіку гри на кожному з них. Почесним гостем зібрання була видатна польська фольклористка Анна Чекановська.

У наукових виступах вчених були підняті різноманітні етномузикологічні проблеми, пов'язані з традиційною інструментальною культурою, у тому числі з її архаїчними формами, країн Центрально-Східної Європи. Так, Іван Мачак (Братіслава) у доповіді "Музичні інструменти в контексті культури" поділився серйозними думками щодо поняття культури взагалі й інструментальної зокрема і прийшов до висновку, що культура — це системно-структурований простір, який переносить людину з біологічної сфери в духовну, а музичний інструмент є рефлексією мислення майстра на еволютивний процес, що здійснюється зі збереженням діакронічних і розвитком синхронічних зв'язків та моделей. Ігор Мацієвський у своїх двох виступах зупинився на питаннях, пов'язаних з вивченням традиційної інструментальної музики, зокрема найдавніших і універсальних її форм, а також з історичними та етнопсихологічними аспектами проблеми чоловічого і жіночого інструменталізму в різних шарах традиційної культури. Людвіг Белявський (Варшава) виступив з науковим рефератом "Система знань про музичні інструменти", у якому детально розглянув вісім рівнів, закодованих в структурі людського розуму, що складають замкнуту

систему органологічних знань, а саме: номінально-термінологічний, пов'язаний з проблематикою виникнення назв інструментів; порядковий — з трактуванням інструмента як репрезентанта певного типу; структуральний — з виявленням параметрів інструмента — фізичного об'єкту, що має свою механічну структуру; історичний — з визначенням через інструмент (міфічно чи об'єктивно) минулого, що залишається за межами людської пам'яті; органічний, ситуаційний, регульований та цикловий, які окреслюють інструмент відповідно в контекстах виконавця (адресата) й слухача (адресанта), музичної та виконавської ситуації даного твору, національних народних звичаїв, індивідуального і суспільного життя людини. Ромуальдас Апанавічюс (Вільнюс), базуючись на даних археології, антропології, лінгвістики, етнології, етнопсихології та етномузикології, зробив висновок про спільні риси музичних інструментів різних геокультурних ареалів і детальніше зупинився на монодичній етномузиці духових інструментів та багатоголосній культурі канклес. Богдан Луканюк (Львів), коментуючи дисертацію Ст. Людкевича "Дві проблеми розвитку звукообразності" (захищена у Відні 1907 р.), зоставив старорецький програмний ном з програмними сопілковими п'єсами карпатських пастухів і знайшов між ними близькі типологічні ознаки — формоутворюючі, жанрові, композиційні тощо. Надія Супрун (Рівне), розповідаючи про етноінструментознавчу концепцію класика української органології Гната Хоткевича, розкрила 5 методологічних прийомів дослідження 52 музичних інструментів — лінгвістичний, літературно-графічний, фольклорний, історичний та функціональний, — якими користувався вчений при написанні монографії "Музичні інструменти українського народу" (Харків, 1930), що не втратила цінності й дотепер, ставши класичною працею слов'янського і європейського інструментознавства. Ігор Богданов (Москва) характеризував сучасний стан вивчення традиційних систем музичного інструментарю і педагогіки малочисельних уральських народів (фінно-угро-сомадійських), запропонував ряд заходів щодо етноорганологічної та етномузично-педагогічної уралістики, а також виїшов на роздуми про те, що музичний інструмент, зберігаючи у своєму матеріальному "тілі" власну історію і теорію, є медіумом між атмосферою і ноосферою, людиною і вищим духом-Логосом. Ян Стеньшевський (Варшава) присвятив свій виступ феномену гармонічних (обертонних) звуків, що утворюються на відкритих свисткових беззвонних

традиційних народних флейтах, визначенню цих звуків в народному музичному інструментарі, а також проблемі дифузійних процесів, які є результатом психологічної єдності людей. Богдан Яремко (Рівне) у своїй доповіді інформував про трудову інструментальну музику верховиниш українських Карпат і відповідно до характеру та умов праці дитить її на ритуально-сигнальну трембіту та ритуально-естетичну сопілку, ілюструючи текст унікальними фонозаписами традиційної карпатської музики. Петро Дааліг (Варшава) розповів про кон курс гри на пастушких інструментах лігавках в гірському польському містечку Сехановці, поєднавши виступ показом відеофільму, який підтвердив думку доповідача щодо народних виконавців, що не грають на інструментах, а висловлюють на них свою власну сутність. Віктор Шостак (Ужгород) визначив морфологічні та функціональні особливості українських карпатських трембіт і скрипки, збагативши свій виступ грою на скрипці та показом відеофільму про колекцію музичних інструментів у краєзнавчому музеї Ужгорода. Збігнев Пшерембський (Варшава) розкрив проблему інновації в побудові сучасних дуд своєї країни. Ці два виступи були присвячені старовинній дуді. Майстер, виконавець і дослідник білоруської дуди Олександр Лось (Мінськ) на базі етнографічних матеріалів Н. Никифоровського й І. Романова визначив роль дуди в колязковому, весільному та волочечному обрядах, а клайпедський дослідник Рімантас Слюжінскас — місце литовської дуди в національному фольклорі. Валдіс Миктупавелс (Рига) представив струнний інструмент Східної Прибалтики куоклес в історично-еволютивному русі від традиції до посттрадиції. Алла Аблова (Петрозаводськ) виступила з проблемною інформацією про найдавніші фізичні й біологічні комплекси в передісторії музичних інструментів, оригінальними зразками яких можуть служити знайдені в Україні кістки мамонта та карельський дзвінковий камінь культового призначення. За народними музичними інструментами в колекціях польських музеїв, а також з першими спробами застосування комп'ютера в органології познайомила Ева Дааліг (Варшава), а її колега Дорота Поплавська поділилась інформацією про результати досліджень археологічних інструментів, знайдених на території Польщі, і, крім того, інструментів, які можна побачити на стародавніх репродукціях станково-графічних робіт зображального мистецтва. Арвідас Карашка (Вільнюс) розповідав про дослідження первісних інструментів, зокрема археологічних знахідок, пов'язаних з музикою,

що збереглися на балтських землях, а також про звуковий світ литовського некрокульту. Альгірдас Віжінтас (Вільнюс) розкрив проблему етногенезу литовської інструментально-ансамблевої музики сутартінес, яка виконується одноцілковими закритими флейтами різної довжини. Інна Назіна (Мінськ) присвятила свій виступ функції музичних інструментів та інструментальної музики в комплексі білоруських різдвяних обрядів, сконцентрувавши, зокрема, увагу на створенні звукових партитур цих обрядів. Галина Тавлай (Мінськ) підняла питання про локальні впливи пісенно-обрядової традиції на інструментальну культуру Північної Білорусі (зона Білоруського Поозер'я). В доповіді молодого дослідника з Києва Романа Яненка йшлося про сучасний стан музичного інструментарію на теренах Волинського Полісся.

Після кожного робочого дня сесії відбувалися наукові дискусії, які завершувалися концертами польської традиційної інструментальної музики у виконанні як її носіїв, так і вторинних колективів — молодих музикантів Любліна. Один з вечорів був присвячений латинській традиційній музиці, яку репрезентував дослідник з Риги Валдіс Миктупавелс.

Натхненній і насиченій роботі наукового зібрання допомагали обладнаний сучасною фоно- та відео-технікою конференц зал і затишні інтер'єри старовинного палацу князів Чарторизських. Високому рівню організації сесії, гостинності й чіткості в її роботі учасники завдячують пані Моніці та шановному пану Яну, які взяли на себе всі труднощі — від побутових і робочих питань до суто науково-практичних.

Думаємо, що Україна, яка зберегла багату традиційну інструментальну культуру і заклала фундаментальну етномузикологічну й етноінструментознавчу базу силами таких видатних вчених, як К. Квітка, Ф. Колесса, Г. Хоткевич, С. Людкевич, і їх продовжувачів, сучасних фольклористів В. Гошовського, М. Гордійчука, С. Гриши, А. Іваницького, І. Мацієвського, Б. Луканюка, О. Мурзіної, Є. Єфремова тощо, гідна підтримати ідею проведення міжнародних форумів з етноінструментознавчих питань і організувати подібну акцію на тій частині своєї території, де найбільш яскраво і дотепер функціонує традиційна народна інструментальна музика.

Надія СУПРУН

Рівне

ЕТНОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ АВГУСТИ КОХАНОВСЬКОЇ

Для українського мистецтва кінця XIX століття було характерно захоплення традиціями народної творчості й намагання багатьох видатних художників-професіоналів проникнути у суть поетичних ідеалів народу. Цьому сприяли розвиток визвольного руху і зростання національної самосвідомості, створення у 1898 році у Львові "Товариства для розвою руської штуки" за ініціативою Івана Труша і Юліана Панісевича. Діяльність товариства, зокрема виставки, сприяли пошвавленню мистецького життя на західних землях України, зростав інтерес до вивчення давніх пам'яток мистецтва, етнографії та фольклору. Зацікавлення народним побутом, народними типами, етнографічними особливостями, національним орнаментом, декоративним розписом, різьбленням, гончарством є прикметою українського мистецтва другої половини XIX — початку XX ст. Під впливом народної стихії відбувалися суттєві зміни в художній свідомості митців. Характерною прикметою того часу були заходи до збереження і подальшого розвитку народних промислів, заснування

майстерень та училищ, колекціонування творів українського народного мистецтва, організації спеціальних виставок та поява мистецтвознавчих досліджень і публікацій.

У Чернівцях, як і в інших областях України, на рубежі століть виникають творчі організації, зокрема "Товариство прихильників мистецтва", влаштовуються щорічні художні виставки, відкриваються художні школи, засновуються музеї (крайовий, церковного мистецтва, ремесел). В умовах Австро-угорської монархії існував на той час ряд періодичних видань, що публікували розвідки з етнографії. Відомі імена австрійських дослідників Р. Кайндля, Кольбенайзера, Д. Данна, які значну увагу приділяли вивченню життя і побуту населення багатонаціональної імперії. Зокрема, "Австрійський журнал з етнографії" постійно друкував статті відомих етнографів. В цьому виданні виступала українська художниця Августа Кохановська (1868—1927), яка znana в історії українського мистецтва як графік, живописець та етнограф. Августа Кохановська на Буковині, як сестри Олена та Ольги Кульчицькі в Галичині, звернула